

Toplum ve Sosyal Hizmet

ISSN: 2147-3374 / E-ISSN: 2602-280X

Araştırma Makalesi / Research Article

Yaşlanmayla İlgili Kalıp Yargı Tehdidinin Bellek Performansı Üzerindeki Etkisi*

The Effect of Aging-Related Stereotype Threat on Memory Performance

Duygu ÖZMEN GÜLPEK¹, Hayriye GÜLEÇ², Hasan Gürkan TEKMAN³

¹ Uzman Psikolog, Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü, ozmen_duygu@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-5605-621X

² Dr. Öğr. Üyesi, Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü, hayriyegulec@uludag.edu.tr, ORCID: 0000-0001-9410-430X

³ Prof. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü, hgtekman@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0859-6836

Başvuru: 06.01.2021
Kabul: 19.04.2021

Atf:
Özmen-Gülpek, D., Güleç, H. ve Tekman, H.G. (2021). Yaşlanmayla ilgili kalıp yargı tehdidinin bellek performansı üzerindeki etkisi *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32(2), 543-565. DOI: 10.33417/tsh.855213

ÖZET

Bu çalışmanın amacı yaşlanmayla ilgili kalıp yargı tehdidinin 55-70 yaş arasındaki kişilerin bellek performansı üzerindeki etkisini incelemektir. Katılımcılar negatif kalıp yargı tehdidi koşulu, pozitif kalıp yargı tehdidi koşulu ve kontrol koşulu olmak üzere üç deneysel koşula rastgele olarak atanmışlardır. Manipülatif metinlerin sunulmasının ardından kalıp yargı tehdidinin bellek performansı üzerindeki etki süresini gözleyebilmek için katılımcılara art arda iki bellek görevi verilmiştir. Çalışmanın bulguları kalıp yargı tehdidi ile ilgili metinlere maruz kalan katılımcıların bellek performansının gruplar arasında anlamlı şekilde birbirinden farklılaşmadığını göstermiştir. Katılımcıların ardışık iki kelime listesinde hatırladıkları kelime sayıları benzerdir. Katılımcıların hatırladıkları kelime sayısı ile cinsiyetleri ve eğitim düzeyleri arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Kadınlar erkeklere göre, üniversite ve üzeri eğitim görenler, üniversite altı eğitim görenlere göre daha iyi bellek performansı göstermişlerdir.

Anahtar kelimeler: Yaşlanma, kalıp yargı tehdidi, bellek, negatif kalıp yargı, pozitif kalıp yargı

ABSTRACT

The aim of the current study was to examine the effect of stereotype threat related to aging on memory performance of 55-70 years-old individuals. Participants were randomly assigned to three experimental conditions: negative stereotype threat, positive stereotype threat, and control. After the presentation of manipulative texts, participants were given two consecutive memory tasks to examine the duration of stereotype threat effect on the memory performance. The results demonstrated that the groups did not differ significantly in terms of the number of words remembered. The performance on two consecutive memory tasks was similar. Significant relationships were found between the memory performance of the participants and their gender and education level. Women showed significantly better memory performance than men and the performance of participants whose educational level was university or higher was significantly better than those whose educational level was below university.

Keywords: Aging, stereotype threat, memory, negative stereotypes, positive stereotypes

* Bu makale Duygu ÖZMEN GÜLPEK'in "Yaşlanmayla İlişkili Kalıp Yargı Tehdidinin Bellek Performansına Etkisi" isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

GİRİŞ

Kalıp yargılar herhangi bir gruba dair genellikle olumsuz (Steele ve Aronson, 1995), aşırı genelleştirilmiş ve değişime kapalı düşünceler olarak tanımlanmaktadır (Steele, Spencer ve Aronson, 2002). Bu düşünceler çoğunlukla doğuştan sahip olunan etnik ve kültürel kimliğe (örn; Franceschini, Galli, Chiesi ve Primi, 2014), yaş gibi gelişimsel özelliklere (örn; Kang ve Casteen, 2009) ya da sosyoekonomik düzey gibi kolayca değiştirilemeyen durumlara (örn; Desert, Preaux ve Jund, 2009) dair ifadeleri içermektedir. Kalıp yargıları ilk kez 'dış dünyaya ait kafamızda oluşturduğumuz resimler' olarak tanımlayan Lippmann (1966) bu basit şemaların, çeşitli gruplar hakkında hızlı ve özet bir veri sağlayarak modern hayatta ilişkileri kolaylaştırabileceğini ifade etmiştir.

Diğerleri hakkındaki özet düşünceleri içeren kalıp yargılar, aynı zamanda bireyin ait olduğu grup hakkındaki inançlarını da kapsamaktadır. Kişiler doğuştan üyesi oldukları gruplarla ilgili toplumda var olan kalıplaşmış yargılarla yüzleştiklerinde, toplumun onlara biçtiği rollere uygun hareket etme eğilimi göstermektedirler (Steele ve Aronson, 1995). Literatürde 'kalıp yargı tehdidi (stereotype threat)' olarak adlandırılan bu olgu üyesi olunan gruba dair negatif kalıp yargılara maruz kalındığında bireylerin performansında gerçekleşen düşüşü ifade etmek için kullanılmaktadır (Steele vd., 2002). Irksal kalıp yargıların sportif başarı üzerinde (Stone, 2002); cinsiyet kalıp yargılarının sosyal duyarlılık (Koenig ve Eagly, 2005), matematik başarısı (Franceschini vd., 2014), sürücülük becerileri (Yeung ve von Hippel, 2008) ve çocuk bakım becerileri (Bosson, Haymovitz ve Pinel, 2004) üzerinde olumsuz etkilerinin gösterildiği araştırmalar bu alandaki deneysel bulgulardan bazılarıdır. Kalıp yargılar gruba ait bir takım olumlu özellikler üzerine de oluşabilmektedir. 'Pozitif kalıp yargı tehdidi' olarak adlandırılan bu olgunun negatif kalıp yargıların performans üzerindeki olumsuz etkisinin tersine, performansı iyileştirici bir etkisi olduğu düşünülmektedir (Shih, Pittinsky ve Ambady, 1999).

Yaşlanmayla ilgili kalıp yargı tehdidinin hedef performans alanı bellektir. Yaşlanma kişilerin bilişsel yetilerinde, özellikle belleklerinde, olağan ve doğal bir performans düşüşüne sebep olan gelişimsel bir evredir (Grady, 2012). Bu azalmaya yaşlıların yaşlanmayla ilgili kalıp yargılarının da aracılık ettiği düşünülmektedir (Barber ve Mather, 2013a). Yaşlılar genel olarak bilişsel anlamda kendilerini unutkan, yavaş düşünen, yavaş hareket eden, yorgun ve beceriksiz olarak tanımlamakta (Hummert, Garstka, Shaner ve Strahm, 1994) ve yaşlanmayla ilgili bu kalıplaşmış düşüncelerinin harekete geçirilmesi performanslarında düşüşe yol açmaktadır (Hess, Hinson Ve Stattham, 2004). Yaşlıların bellekle ilişkili negatif kalıp yargılara maruz bırakıldıklarında kontrol grubundaki akranlarına göre daha düşük bellek performansı gösterdiği rapor edilmektedir (örn; Rahhal, Hasher ve Colcombe, 2001; Hess vd., 2004; Barber ve Mather, 2013a). Bellek performansı ile ilişkili negatif kalıp yargı açık ya da örtük manipülasyon kullanılarak sunulmaktadır. Açık manipülasyon kullanılan çalışmalar katılımcılara açıkça negatif kalıp yargı içeren bir makale okutmak, sunulan görevde gençlerin bellek performansının daha iyi olduğunu söylemek veya çalışmanın bellek becerilerini ölçtüğünü ve yaşla birlikte bellekte azalma olacağı bilgisini vermek gibi yöntemleri içermektedir (örn; Hess, Auman, Colcombe ve Rahhal, 2003; Andreoletti ve Lachman, 2004; Desrichard ve Köpetz, 2005; Thomas

ve Dubois, 2011). Örtük manipülasyon kullanılan çalışmalarda ise genel olarak bilinçaltı maskeleye teknikleri kullanılmış, negatif kalıp yargı katılımcılara test öncesinde sunulan çeşitli görevlerde kullanılan bunama, çökme, kayıp gibi kelimeler aracılığıyla harekete geçirilmiştir (örn; Stein, Blanchard-Fields ve Hertzog, 2002; Krendl, Ambady ve Kensinger, 2015). Yaşlanmayla ilgili pozitif kalıp yargıların bellek performansı üzerindeki etkisini açık manipülasyon yöntemi kullanarak inceleyen çalışmalarda katılımcılara yaşlanmayla ortaya çıkan bellek bozulmalarının kaçınılmaz olmadığına dair bilimsel bulgular sunulurken (örn; Hess vd. ,2003), örtük manipülasyon yöntemlerinin kullanıldığı çalışmalarda deneyimli, bilge gibi kelimelerle maskeleye uygulandığı görülmektedir (örn; Hess vd., 2004).

Yaşlanmayla ilgili kalıp yargı tehdidinin bellek performansı üzerindeki etkisini gözlemleyebilmek üzere genellikle tanıma belleği veya serbest hatırlama görevi kullanılmaktadır. Tanıma belleği görevinde temel yöntem pozitif veya negatif kalıp yargı tehdidine maruz bırakmadan önce katılımcılara ezberlemeleri için içinde birbiriyle ilişkili kelimelerin yer aldığı bir takım kelime listeleri vermek ve tehdit manipülasyonunun ardından sunulan hedef kelimelerin bu listelerde karşılaştıkları kelimelerden olup olmadığını sormaktır (örn; Barber ve Mather, 2013b; Hess, Emery ve Queen, 2009; Horton, Baker, Pearce ve Deakin, 2010). Serbest hatırlama görevinde ise kalıp yargı tehdidinin harekete geçirildiği yaşlılara ezberlemeleri için bir kelime listesi verilmekte ve bu listeye çalışan katılımcıların akıllarında kalan kelimeleri araştırmacıya bildirmeleri istenmektedir (örn; Andreoletti ve Lachman, 2004; Barber ve Mather, 2013a; Hess ve Hinson, 2006).

Bir meta-analiz çalışmasının bulgularına göre negatif kalıp yargı tehdidine maruz bırakılan yaşlıların hem açık hem de örtük manipülasyon kullanılan çalışmalarda herhangi bir manipülasyona maruz bırakılmayan kontrol grubundaki akranlarına kıyasla bellek performanslarının düştüğü ve iki tür bellek görevinde de bellek performanslarının olumsuz yönde etkilendiği rapor edilmiştir (Amstrong, Gallant, Li, Patel ve Wong, 2017). Literatürde yaşlanmayla ilgili negatif kalıp yargı tehdidinin bellek performansı üzerinde bozucu bir etkisi olduğuna dair görüş birliği oluşurken, pozitif kalıp yargı tehdidinin performansı iyileştirici etkisi tutarlı olarak gözlenememiştir. Örtük manipülasyon yönteminin kullanıldığı bir çalışmada pozitif kalıp yargı tehdidinin negatif kalıp yargı tehdidi ile karşılaştırıldığında yaşlıların serbest hatırlama performansını arttırdığı, açık manipülasyon kullanıldığında ise pozitif tehdit koşulundaki yaşlıların negatif koşulundaki akranlarıyla benzer düzeyde bellek performansı sergilediği görülmüştür (Hess vd., 2004). Örtük manipülasyon yöntemi ile negatif kalıp yargı tehdidi, pozitif kalıp yargı tehdidi, ve kontrol koşuluna atanan yaşlıların bellek performanslarının karşılaştırıldığı bir çalışmada, negatif tehdidin diğer iki koşulla karşılaştırıldığında daha düşük performansa yol açtığı ancak pozitif tehdidin performans üzerinde iyileştirici bir etkisi olmadığı görülmüştür (Stein vd., 2002). Aynı deneysel koşulların açık manipülasyon yöntemi ile katılımcılara manipülatif metinler sunularak oluşturulduğu diğer çalışmalarda negatif kalıp yargı tehdidinin diğer iki koşula kıyaslandığında performansı bozduğu ancak bellek performansının pozitif ve kontrol koşulları arasında anlamlı şekilde farklılaşmadığı (Hess vd., 2003), pozitif kalıp yargı

tehdidinin sadece eğitim düzeyi yüksek katılımcılarda diğer iki koşula kıyasla bellek performansını arttırdığı ve eğitim düzeyi yüksek olan katılımcılarda performansın negatif ve kontrol koşulları arasında farklılaşmadığı (Andreoletti ve Lachman, 2004) bildirilmiştir. Açık manipülasyon yöntemi kullanarak katılımcıların kalıp yargı tehdidini tetiklemek üzere manipülatif metinlere maruz bırakıldığı bazı çalışmalarda ise bellek performansının bu üç koşul arasında farklılaşmadığı rapor edilmiş, bu beklenmedik sonuca yüksek eğitim düzeyinin (Horton vd., 2010) ve nitelikli akran etkileşiminin (Fernández-Ballesteros, Bustillos ve Huici, 2015) sebep olabileceği öne sürülmüştür.

Negatif kalıp yargıların bellek performansı üzerindeki bozucu etkisinin süresini tespit etmek amacıyla yapılan çalışmalarda bellek testleri negatif kalıp yargı sunulduktan hemen sonra (Hess vd., 2003), 10 dakika sonra (Hess vd., 2009) ya da 15 dakika sonra (Kang ve Chasteen, 2009) olacak şekilde uygulanmıştır. Bu çalışmalarda bellek testinin ne zaman uygulandığı fark etmeksizin negatif kalıp yargı tehdidi grubundaki yaşlıların kontrol grubundaki akranlarından daha düşük düzeyde performans gösterdikleri gözlenmiştir. Bellek testinin zamanlamasının yaşlıların bellek performansı üzerindeki etkilerini karşılaştıran bir meta analiz çalışması tehdidin sunumunun hemen ardından uygulanan bellek görevlerinin yaşlıların performansı üzerindeki olumsuz etkisinin gecikmeli bellek görevlerine kıyasla daha belirgin olduğunu rapor etmiştir (Armstrong vd., 2017). Tehdidin zaman içerisinde etkisinin aynı katılımcıya art arda sunulan bellek görevleri (negatif kalıp yargı tehdidinin hemen ardından ve gecikmeli) ile incelendiği bir çalışmada ise kalıp yargı tehdidinin etkisinin tanıma belleği görevlerinden sadece ilkinde elde edilmiş olması, kalıp yargıların etkisinin zamanla dağılabileceğini düşündürmektedir (Barber ve Mather, 2013a). Ayrıca, literatürde kalıp yargı tehdidine maruz kalma ile bellek testi alma arasındaki geçen sürede katılımcıların hangi tür görev yaptıklarının bellek performansına etkisini inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu sebeple kalıp yargı tehdidinin etki süresinin ve bu sürede katılımcıların bellekle ilişkili ya da bellekle ilişkisiz bir görev yapıp yapmadıklarının ele alınması gerektiği düşünülmektedir.

DeneySEL çalışmalarda yaşlanmayla ilgili negatif kalıp yargı tehdidine maruz bırakılan yaşlıların tehdit sunulmayan akranlarına göre daha fazla otonomik stres tepkileri gösterdikleri (Levy, Hausdorff, Hencke ve Wei, 2000), yürüme hız ve zamanlarında dikkat çekici zayıflamalar olduğu (Barber, Hamel, Ketcham, Lui ve Taylor-Ketcham, 2020) gözlenmiştir. Negatif kalıp yargı tehdidine maruz kalan yaşlıların hem bilişsel hem de fiziksel performansları bozulurken, pozitif kalıp yargılar sunulan yaşlıların hem bilişsel hem de fiziksel performansları artmaktadır (Levy ve Leifheit-Limson, 2009). Yaşlıların negatif kalıp yargılara maruz bırakıldığında nöropsikolojik değerlendirmelerde patolojik düzeyde yürütücü işlev bozulması sergiledikleri rapor edilmiştir (Fresson, Dardenne, Geurten ve Meulemans, 2017). Bu nedenle, Hafif Bilişsel Bozulma ve Alzheimer gibi hastalıkların tanılanmasında kalıp yargı tehdidi olgusunun hesaba katılması gerektiği bildirilmektedir (Scholl ve Sabat, 2008; Régner vd., 2016). Yaşlılar yaşları sebebiyle sağlık personeli tarafından yargılanmaktan dolayı kaygı duyduklarını belirtmektedirler (Phibbs ve Hooker, 2018). Sağlık kuruluşlarında yaşlanmayla ilgili kalıp yargıları deneyimlediğini ifade eden yaşlıların hekimlerine güvenmedikleri, sunulan sağlık hizmetinden memnun kalmadıkları, hipertansiyon ve depresyon ile

ilişkili belirtileri daha fazla bildirdikleri görülmüştür (Abdou, Fingerhut, Jackson ve Wheaton, 2016). Bu bulgulardan yola çıkarak, yaşlılığa ilişkin negatif kalıp yargı tehdidinin bellek performansını bozucu etkilerinin yanında yaşlı nüfusun iyi oluşunu ve sosyal hayata katılımını olumsuz yönde etkilediği söylenebilir.

Tıp pratisyenleri, psikologlar, hemşireler ve sosyal hizmet uzmanları gibi yaşlılara hizmet veren profesyonellerin yaşlıların sorunlarını yönetmelerine yardımcı olabilmeleri için, sorunları derinleştirme ihtimali bulunan psikolojik süreçlerin farkında olmaları gerekmektedir. Bu süreçlerin başında yaşlanmaya yönelik kalıp yargılar ve bunun davranışa yansıyan boyutu olan yaşlı ayrımcılığı gelmektedir (Nguyen ve Li, 2020). Yaşlılar günlük hayatta televizyon programları (Donlon, Ashman ve Levy, 2005), gazeteler (Yoğurtçu, 2019), sosyal ağlar (Uysal ve Eren, 2020), karikatürler (Tuncal vd., 2017), fıkralar (Bowd, 2003) ve tebrik kartları (Ellis ve Morrison, 2005) gibi çeşitli araçlarla negatif özelliklerin öznesi yapılmakta ve yaşlıların yaşlanmayla ilgili kalıp yargıları toplum tarafından pekiştirilmektedir. Sosyal hayatlarında maruz kaldıkları olumsuz ifadeler ve davranışlar, yaşlıların bellek becerileri üzerinde bozucu bir etkiye sahiptir (Hess vd., 2004). Yaşlılar kendilerine hizmet sunan profesyoneller tarafından da ayrımcılığa maruz kalabilmektedir. Hekim, hemşire ve sosyal çalışmacıların (Ben-Harush vd., 2017) ve psikologların (Bryant ve Koder, 2015); hekim, hemşire ve sağlık teknikeri adaylarının (Köse vd., 2015) ve sosyal hizmet bölümü öğrencilerinin (Lee, Jung ve Sumner, 2015) yaşlanmaya yönelik negatif kalıp yargılara sahip oldukları ve yaşlı ayrımcılığına yönelik tutumlar sergiledikleri rapor edilmektedir. Sosyal hizmet alanının yaşlıların sosyal bağlamda maruz kaldıkları yaşçılığa ve yaşlılara yönelik ayrımcı tutumlara karşı güçlendirilmesi gerekmektedir. Bu nedenle, kalıp yargı tehdidinin bellek performansı üzerindeki etkisinin kontrollü deneysel bir çalışmada araştırılmasının sosyal bağlamda gerçekleştirilecek müdahale programlarına ya da önleme ve politika geliştirme çalışmalarına bilimsel veri sağlayarak sosyal hizmet alanına katkı sunması hedeflenmektedir. Ayrıca, çalışmanın söz konusu profesyonellere ve adaylarına yaşlanmaya yönelik kalıp yargılar ve sonuçları konusunda farkındalık kazandırarak mesleki uygulamalarına katkıda bulunması beklenmektedir.

Çalışmanın Amacı

Bu çalışmada yaşlanmayla ilgili pozitif kalıp yargı tehdidi, negatif kalıp yargı tehdidi ya da kontrol koşuluna atanan katılımcıların bellek performansı ve maruz kaldıkları kalıp yargı tehdidinin bellek performansını ne kadar süreyle etkilediği deneysel olarak çalışılmıştır. Üç deneysel koşuldaki katılımcılar karşılaştırıldığında en düşük bellek performansının negatif kalıp yargı tehdidi grubunda, en yüksek performansın pozitif kalıp yargı tehdidi grubunda gözlenmesi beklenmektedir. Kalıp yargı tehdidi metinleri açık manipülasyon yöntemi kullanılarak sunulmuştur. Kalıp yargı tehdidinin ilk ölçümden sonraki ölçümlerde performansı etkilemeye devam edip etmediğini görebilmek amacıyla katılımcılara art arda iki bellek görevi verilmiştir. Negatif kalıp yargı tehdidi koşulundaki katılımcıların diğer gruplarla karşılaştırıldığında ikinci bellek görevinde de en düşük performansı sergilemesi,

pozitif kalıp yargı tehdidi grubundaki katılımcıların diğer koşullardaki akranlarıyla karşılaştırıldığından en yüksek performansı sergilemeleri beklenmektedir. Ayrıca tehdit sunumuyla bellek görevi arasında geçen sürenin ve bu sürede katılımcıların bellekle ilişkili ya da bellekle ilişkisiz bir görev yapıp yapmamalarının performansa etkisini görebilmek amacıyla negatif tehdide maruz kalan bir başka grup (gecikmeli bellek ölçümü grubu) bellek görevini gecikmeyle almıştır. Negatif kalıp yargı tehdidinin katılımcıların bellek performansını ilk bellek görevinde bozduğu ancak sonraki görevlerde performans üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı belirtilmiştir (Barber ve Mather, 2013a). Bu doğrultuda, negatif kalıp yargı tehdidinin katılımcıların ilk bellek görevindeki performansını bozması, ikinci bellek görevinde böyle bir bozucu etkinin gözlenmemesi beklenmektedir. Literatürde tehdit sunumundan sonra katılımcıların bellek performansını gecikmeli olarak ölçen çalışmalarda, katılımcıların gecikme süresince bellekle ilişkisiz bir görevle oyalandığı görülmektedir (örn; Hess vd., 2009). Bu çalışmalarda negatif tehdidin gecikme sonrasında da katılımcıların bellek performansını etkilediği bildirilmektedir (örn; Kang ve Chasteen, 2009). Ancak, gecikme süresince katılımcıların bellekle ilişkili bir görevle oyalandığı bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle çalışmanın diğer bir amacı, gecikme süresince sunulan görev tipinin (bellekle ilişkili ya da bellekle ilişkisiz) bellek performansına olan etkisini incelemektir. Literatürde konuyla ilgili bir bulgu olmaması sebebiyle, bu çalışmada iki yönlü bir hipotez öngörülemez. Daha önceki çalışmalar yaşlanmaya yönelik olumlu tutumlara sahip yaşlıların, olumsuz tutuma sahip yaşlılara göre negatif kalıp yargı tehdidinin bozucu etkilerine daha fazla direnebildiğini göstermektedir (Fernández-Ballesteros vd., 2015). Bu nedenle, analizlerde katılımcıların yaşlanmaya yönelik tutumlarının hatırladıkları kelimelerle olan ilişkisi değerlendirilmiştir. Çalışmanın Türkiye'deki katılımcılar ile yürütülmesinin yaşlanmayla ilgili kalıp yargı tehdidi konusunda kültürel bir veri sunarak literatüre katkıda bulunması hedeflenmektedir.

YÖNTEM

Çalışmada deneysel araştırma yöntemi kullanılmıştır.

Katılımcılar

Dünya Sağlık Örgütü yaşlılığı 65 yaşla birlikte başlayan gelişimsel bir evre olarak tanımlamaktadır (World Health Organization, 2015). Avrupa Birliği ise raporlarında 60 yaş üzerindeki bireyleri yaşlı olarak nitelendirmektedir (United Nations, 2017). Yaşlılığın başlangıcı olarak kabul edilen 60-65 yaşlarının, çoğu gelişmiş ülkede emekliliğin başladığı yaş olarak kabul edildiği görülmektedir (Kowal, Peachey ve World Health Organization, 2001). Kültürlerarası yapılan bir çalışmada da yaşlılık emeklilikle ilişkilendirilmiş ve insanların emekliliğe ayrıldıktan sonra çeşitli bilişsel becerilerinde düşüş gözlemlendiği bildirilmiştir (Mazzonna ve Peracchi, 2012). Bu anlamda yaşlılığın aktif iş hayatının ve üretkenliğin sona ermesi ile başladığı söylenebilir. Kalıp yargı tehdidi çalışmalarında yaşlı kavramının hangi yaşlar arasındaki bireyleri kapsadığı değişkenlik göstermektedir. Örneğin, O'Brien ve Hummert (2006) 48-62 yaş, Desrichard ve Köpetz (2005) 56-80 yaş, Hess ve diğerleri (2004) 57-81 yaş, Chasteen ve diğerleri (2005) 61-87 yaş aralığındaki katılımcıları araştırmaya almışlardır. Bu

çalışmadaki örneklemin 55-65 yaş arası ileri yetişkinlik ve 65-70 yaş arası yaşlılık dönemlerini kapsayacak şekilde sınırlandırılmasına karar verilmiştir.

Bursa Nilüfer Belediyesi Altınşehir Olgun Gençlik Merkezi üyesi olan 55-70 yaş aralığındaki 90 katılımcıdan veri toplanmıştır. Katılımcıların tamamı çalışmaya gönüllü olarak katılmıştır. Verilerin toplanmasından sonra bir katılımcı çalışmadan kaygı duyduğu için katılımından vazgeçmiştir. Türk toplumunda Standardize Mini Mental Test skorunun demans için kesme noktası 23 olarak belirlendiğinden (Güngen, Ertan, Eker, Yaşar ve Engin, 2002), bu puanın altında kalan 5 katılımcı örneklemden çıkarılmıştır. Araştırmanın örneklemi 84 katılımcıdan ($M= 61.6$ yaş, $SS= 4.4$) oluşmaktadır. Örneklemin ortalama Standardize Mini Mental Test skorunun 27.48 ($SS= 1.8$) olduğu görülmüştür. Çalışma için etik onay Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Kurulu tarafından verilmiştir.

Katılımcıların 42' si (%50) erkek, 42' si (%50) kadındır. Eğitim düzeyleri açısından bakıldığında katılımcıların 6' sı (%7,1) ilkokul mezunu; 8' i (%9,5) ortaokul mezunu; 19' u (%22,6) lise mezunu, 47' si (%56) üniversite mezunu, 4' ü (%4,8) lisansüstü mezunudur. Katılımcıların geneli emekli (%85,7), genelde orta düzeyde gelire sahip (%89,3) ve genel olarak yaşamının büyük çoğunu büyük şehirde (%82,1) geçirmiştir.

Materyaller

Demografik bilgi formu

Katılımcıların yaşları, cinsiyetleri, eğitim düzeyi, meslekleri, gelir düzeyleri, medeni durumları, çalışma durumları, yaşamlarının çoğunu geçirdikleri yer, kronik ya da psikiyatrik bir rahatsızlıklarının olup olmadığı, düzenli bir ilaç kullanıp kullanmadıkları gibi bilgilerin sorulduğu bir formdur.

Standardize Mini Mental Test

İlk kez Folstein, Folstein ve McHugh (1975) tarafından geliştirilen ve Türk toplumunda hafif demans tanısında geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları Güngen vd. (2002) tarafından yapılan Standardize Mini Mental Test, kişinin yönelim, kayıt hafızası, dikkat ve hesaplama, hatırlama, lisan testleri kategorilerinde tepkilerini ölçmektedir. Bu çalışmada katılımcıların demans kriterleri gösterip göstermediklerini kontrol edebilmek ve zihinsel performanslarını engelleyecek nörolojik bir problem yaşayıp yaşamadıklarını anlayabilmek amacıyla kullanılmıştır.

Manipülatif Metinler ve Kontrol Metni

Negatif kalıp yargı tehdidi, pozitif kalıp yargı tehdidi ve kontrol koşuluna atanan katılımcılara araştırmanın amacına uygun olarak hazırlanan metinler sunulmuştur. Negatif kalıp yargı tehdidi metninde araştırmanın bellek kapasitesini ölçmeyi hedeflediği ve bellek kapasitesinin yaşın artmasına bağlı olarak düşüş göstereceği belirtilmiştir. Pozitif kalıp yargı tehdidi metninde araştırmanın bellek kapasitesini ölçmeyi hedeflediği ve bellek kapasitesinin yaşla birlikte azalmadığı hatta bazen arttığı ile ilgili araştırma bulgularına yer verilmiştir. Kontrol metninde ise yaşlanma ve

yaşlanmayla ilişkili bellek kayıplarından bağımsız olarak, araştırmanın dili kullanma ve kelime işleme becerilerini ölçmeyi hedeflediği belirtilmiş ve bu becerilerle ilgili bilimsel bulgulara yer verilmiştir. Tüm metinlerde kelime sayıları, yazım stilleri, puntoları denk tutulmuş, yazıda sunulan bilimsel referansların aynı tarih aralığında olmasına dikkat edilmiştir. Literatürde bellek teriminin kullanılmasına karşın Türkiye’de halk arasında hafıza kelimesinin yaygın bir şekilde kullanılması sebebiyle, hazırlanan metinlerde bellek yerine hafıza kelimesinin kullanılması tercih edilmiştir.

Kelime listeleri

Katılımcıların bellek performanslarını ölçmek amacıyla oluşturulan iki adet kelime listesidir. Listelerde Tekcan ve Göz (2005)’ün Yazılı Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüğünde yer alan, en sık kullanılan 60 kelime kullanılmıştır. Listeler oluşturulurken kalıp yargı tehdidinin örtük olarak harekete geçirilmesini önlemek için genç, yaşlı, ölüm, hafıza gibi kelimeler ve bu kelimelerin bağlantılı olduğu çağrışım setlerinde yer alan diğer kelimeler listelere alınmamıştır. Her liste 30 kelimenin A4 kâğıdına 15’li iki sütun şeklinde sıralanmasıyla oluşturulmuştur. Kelimeler Times New Roman yazı tipinde, 14 punto ve koyu harflerle yazılmıştır. İki listenin kelime sıklığı açısından eşitlenmesi amacıyla aynı sıklıkta kullanılan kelimeler farklı listelere yerleştirilmiştir. Kelimelerin diziliminden kaynaklanan karıştırıcı bir etki olmaması için her listedeki kelimeler üç farklı dizilimde sıralanmış, farklı sıralanmış listeler katılımcılara rastgele sunulmuştur. Listelerin sunum sırasından kaynaklanan bir etki olmaması için de katılımcıların yarısına ilk bellek görevinde birinci liste, diğer yarısına ilk bellek görevinde ikinci liste verilmiştir.

Doldurucu görev

Negatif kalıp yargı tehdidi-gecikmeli bellek ölçümü grubundaki katılımcılara sunulan resim eşleme görevinde, katılımcılardan istenen üstte sunulan dört resim ile kendilerine verilen resmi birebir eşlemesidir. Bu koşuldaki katılımcıların performanslarını etkileyebilecek bir kaygı yaşatmamak amacıyla doldurucu görev oldukça basit seçilmiştir.

Yaşlılık ve yaşlanmaya ilişkin tutum ölçeği (YYTÖ)

Otrar (2016) tarafından geliştirilen ve geçerlik, güvenirlik çalışmaları yapılan ölçeğin yaşlılığa ve yaşlanmaya ilişkin tutumları ölçmek amacıyla güvenle kullanılabileceği belirtilmiştir. Toplam 45 maddeden oluşan ölçeğin 4 alt boyutu vardır: yaşlılığı kabullenme zorluğu, sosyal yıpranma algısı, yaşamla baş etme zorluğu, olumsuz imge. Ölçeğin tüm maddeleri için iç tutarlılık katsayısı $\alpha = .97$, yaşlılığı kabullenme zorluğu alt boyutu için $\alpha = .93$, sosyal yıpranma algısı alt boyutu için $\alpha = .93$, yaşamla baş etme zorluğu alt boyutu için $\alpha = .91$, olumsuz imge alt boyutu için $\alpha = .90$ olarak bulunmuştur. Bu çalışmada yaşlanmayla ilgili kalıp yargıların yaşlıların bellek performansına etkisine Türk toplumundaki yaşlıların yaşlanmayla ilgili tutumlarının olası etkisini de görebilmek amacıyla kullanılmıştır.

İşlem

Katılımcılar uygulamaları ayrı ayrı olmak üzere tek oturumda gerçekleştirmişlerdir. Katılımcılara uygulamadan önce gerçekleştirilen ön görüşmede öncelikle araştırmaya katılım, çekilme hakkı ve araştırmanın amacı hakkında bilgilerin yazılı olduğu bir form sunulmuş ve onamları alınmıştır. Araştırma hakkında genel bilgilerin verilmesinin ardından katılımcılara demografik bilgi formu sunulmuştur ve zihinsel performanslarını engelleyecek nörolojik bir problem yaşayıp yaşamadıklarını anlayabilmek için Standardize Mini Mental Test (Güngen vd., 2002) uygulanmıştır. İlk görüşmenin ardından katılımcılar üç deneysel koşula rastgele atanmışlardır: pozitif kalıp yargı tehdidi koşulu, negatif kalıp yargı tehdidi koşulu, kalıp yargı tehdidi sunulmayan kontrol koşulu. Negatif kalıp yargı tehdidi sunulan katılımcıların yarısı hemen bellek görevi alırken diğer yarısı bellek görevini gecikmeyle almıştır. Negatif kalıp yargı tehdidi koşullarındaki katılımcılara negatif kalıp yargı tehdidi metni, pozitif kalıp yargı koşulundaki katılımcılara pozitif kalıp yargı tehdidi metni ve kontrol koşulundaki katılımcılara ise kontrol metni sunulmuş ve katılımcılardan metinleri içlerinden okumaları istenmiştir. Tüm koşullarda katılımcılara araştırmanın amacının metinlerde sunulan bu bulguların test edilmesi olduğu söylenmiştir.

Negatif kalıp yargı tehdidi- gecikmeli bellek ölçümü grubundaki katılımcılara metni okumalarının ardından ve bellek testlerini almalarının öncesinde 5 dakika süreyle resim eşleme görevi verilmiştir. Gecikmeli grupta metnin sunulmasının ardından verilen resim eşleme görevini, diğer gruplarda ise metinlerin sunulmasını takiben tüm katılımcılara ilk bellek performanslarını ölçmek için ilk kelime hatırlama görevi uygulanmıştır. Bu ilk kelime hatırlama görevinde katılımcılara ilk kelime listesi verilmiş ve katılımcılardan kâğıtta yazılı bu kelimeleri ezberlemeleri istenmiştir. Katılımcılara ezberlemeleri için 2 dakika süre verilmiştir. Süre araştırmacı tarafından tutulmuş, süre bitiminde liste alınıp katılımcıya boş kâğıt sunulmuştur. Ardından katılımcılardan kendilerine verilen boş kâğıda hatırlayabildikleri kadar çok kelimeyi yazmaları istenmiştir. Bunun için de kendilerine 3 dakika süre verilmiş, süre aynı şekilde araştırmacı tarafından takip edilmiştir. Kalıp yargı tehdidinin bellek performansı üzerine etkisinin süresini görebilmek amacıyla tüm gruplarda ilk hatırlama görevinin ardından hemen ikinci kelime listesi sunulmuş ve aynı işlem yolu takip edilmiştir. Katılımcılara metinlerin sunulması ile negatif kalıp yargı tehdidi, pozitif kalıp yargı tehdidi ve kontrol koşulundaki görevlerin tamamlanması toplam 10 dakika, negatif kalıp yargı tehdidi-gecikmeli bellek ölçümü grubunda 15 dakika sürmüştür. Daha sonra tüm katılımcılara bellek görevlerini takiben YYTÖ uygulanmıştır. Ölçeğin bellek testlerinden sonra uygulanmasının nedeni, ölçeğin maddelerinin kalıp yargı tehdidini aktive etme ihtimalini elimine etmektir. Çalışma sona erdiğinde katılımcılara katılımları için teşekkür edilmiş ve son görüşme için kendilerine bilgi verilmiştir. Katılımcılar aynı kurumdan alındığı için birbirlerine araştırmanın amacıyla ilgili bilgi paylaşma olasılıkları sebebiyle, son görüşme oturumları tüm katılımcılardan veri toplanmasının ardından yapılmıştır. Son görüşmede katılımcılar araştırmanın gerçek amacı hakkında bilgilendirilmiş, varsa soruları yanıtlanmış ve katılımları için kendilerine teşekkür edilmiştir.

BULGULAR

Araştırmada toplanan verilerin analizinde Sosyal Bilimler için İstatistik Paket Programı (SPSS 20) kullanılmıştır. Analizlerde ve ardından yapılan karşılaştırmalarda istatistiksel anlamlılık düzeyi $p < .05$ olarak kabul edilmiştir.

Bazı Demografik Değişkenler İçin Kelime Hatırlama Görevi Sonuçları

Cinsiyet değişkeni için iki kelime listesinde elde edilen ortalama hatırlanan kelime sayıları Tablo 1' de gösterilmektedir.

Tablo 1. Cinsiyet demografik değişkeni için her iki hatırlama görevinde doğru hatırlanan kelime sayıları.

Koşul		Kadın	Erkek	Toplam
Liste 1	Ortalama	12,95*	10,17	11,56
	Standart sapma	3,87	2,75	3,62
	N	42	42	84
Liste 2	Ortalama	12,19*	10,24	11,21
	Standart sapma	3,73	3,25	3,61
	N	42	42	84

Kadın ve erkeklerin hatırladıkları kelime sayılarını karşılaştırmak için yapılan bağımsız t testi sonucunda, hatırlanan kelime sayılarının cinsiyet değişkenine göre hem ilk ($t_{0,05; 82} = -3,803$), hem de ikinci ($t_{0,05; 82} = -2,559$) kelime listesinde anlamlı şekilde farklı olduğu bulunmuştur. Kadınlar iki görevde de erkeklerden anlamlı şekilde daha fazla kelime hatırlamıştır.

Eğitim düzeyi değişkeni için iki kelime listesinde elde edilen ortalama hatırlanan kelime sayıları Tablo 2' de gösterilmektedir.

Tablo 2. Eğitim düzeyi demografik değişkeni için her iki hatırlama görevinde doğru hatırlanan kelime sayıları.

Koşul		Üniversite Altı	Üniversite ve üzeri	Toplam
Liste 1	Ortalama	10,39	12,31*	11,56
	Standart sapma	3,12	3,74	3,62
	N	33	51	84
Liste 2	Ortalama	10,03	11,98*	11,21
	Standart sapma	3,40	3,57	3,61
	N	33	51	84

İki farklı eğitim düzeyi (üniversite altı, üniversite ve üzeri) için her iki bellek görevinde hatırlanan kelime sayıları bağımsız t testi ile ayrı ayrı karşılaştırılmıştır. İki grubun hatırladıkları kelime

sayılarının ilk bellek görevinde ($t_{0,05; 82} = -2,445$) ve ikinci bellek görevinde ($t_{0,05; 82} = -2,492$) anlamlı şekilde farklı olduğu bulunmuştur. Üniversite ve üzeri eğitim görmüş katılımcılar üniversite altı eğitim almış katılımcılara göre iki bellek görevinde de anlamlı şekilde daha fazla kelime hatırlamışlardır.

Katılımcılara Sunulan Metinlerin Hatırlanan Kelime Sayılarına Etkileri

Üç farklı metnin sunulmasından sonra ilk bellek görevi için elde edilen ortalama hatırlanan kelime sayıları Tablo 3' te verilmiştir.

Tablo 3. Üç farklı metnin sunulmasının ardından ilk hatırlama testinde doğru hatırlanan kelime sayıları.

	Koşul			
	Negatif Kalıp Yargı Tehdidi Metni	Pozitif Kalıp Yargı Tehdidi Metni	Kontrol Metni	Toplam
Ortalama	11,59	11,85	11,40	11,56
Standart sapma	3,51	3,39	4,64	3,82
N	22	20	20	62

Yapılan varyans analizi, deneyde sunulan kalıp yargı tehdidi metinlerinin sonucunda birinci liste için hatırlanan kelime sayılarının anlamlı şekilde birbirinden farklılaşmadığını göstermiştir ($F_{2,59} = .068$; $p = .934$).

Negatif Tehdit Sonrası Bellek Görevine Kadar Geçen Sürenin Hatırlanan Kelime Sayılarına Etkileri

Negatif kalıp yargı tehdidi sunulan katılımcıların yarısına tehdit sonrasında hemen bellek görevi verilirken, diğer yarısına bellek görevi öncesinde 5 dakika süreyle bellekle ilişkisiz oyalayıcı bir görev sunulmuştur. Katılımcılara sunulan negatif kalıp yargı tehdidi sonrasında hemen ya da gecikmeli bellek ölçümü yapmanın performansı nasıl etkileyeceğini görebilmek için, negatif kalıp yargı tehdidi ve negatif kalıp yargı tehdidi- gecikmeli bellek ölçümü grupları ilk listedeki hatırladıkları kelime sayısı bakımından tek yönlü ANOVA ile karşılaştırılmıştır. Negatif kalıp yargı tehdidine maruz bırakılan katılımcılardan; tehdit sonrası hemen bellek görevi alan katılımcıların ortalama 11,59 (N= 22, SS= 3.51), gecikmeli bellek görevi alan katılımcıların ortalama 11,41 (N=22, SS= 3.07) kelime hatırladıkları görülmüştür. Yapılan varyans analizi sonucunda hatırlanan kelime sayılarının bellek görevine kadar geçen süre açısından anlamlı şekilde farklılaşmadığı görülmüştür ($F_{1,42} = .033$; $p = .856$). Tehdit sonrası bellek görevine kadar geçen sürenin katılımcıların bellek performansını etkilemediği görülmüştür.

Negatif Tehdit Sonrası Bellek Görevine Kadar Geçen Sürede Gerçekleştirilen Görev Türünün Hatırlanan Kelime Sayılarına Etkileri

Negatif kalıp yargı tehdidi sunumunun ardından katılımcılardan bir kısmı 5 dakika sürecek olan ilk kelime hatırlama görevine başlarken; diğer kısmı (gecikmeli ölçüm grubu) aynı süre boyunca bellekle ilişkisiz basit bir görevle meşgul olmuştur. Negatif kalıp yargı tehdidi sunulan katılımcıların ilk 5 dakika yaptıkları görevin bellekle ilişkili olup olmamasının, bellek görevindeki performanslarına etkisini görebilmek amacıyla, negatif kalıp yargı tehdidi grubundaki katılımcıların ikinci ve gecikmeli ölçüm grubundakilerin ilk bellek görevinde hatırladıkları kelime sayıları tek yönlü ANOVA ile karşılaştırılmıştır. Negatif kalıp yargı tehdidinde maruz bırakılan katılımcıların ikinci bellek görevinde ortalama 10,55 (N=22, SS= 3.35), negatif kalıp yargı tehdidi- gecikmeli ölçüm grubundaki katılımcıların ilk bellek görevinde ortalama 11,55 (N=22, SS= 2.88) kelime hatırladıkları görülmüştür. Yapılan varyans analizi sonucunda hatırlanan kelime sayılarının gerçekleştirilen görev türü açısından anlamlı şekilde farklılaşmadığı görülmüştür ($F_{1,42} = 1.130; p = .294$).

Kelime Hatırlama Görevlerindeki Tekrarlı Ölçüm Sonuçları

Literatürde negatif kalıp yargı tehdidinin ilk bellek görevi için gözlenmesine karşın sonraki bellek ölçümlerinde böyle bir etkinin gözlenmemesi üzerine araştırmada katılımcılara kalıp yargı tehdidi metinlerini takiben peş peşe iki kelime hatırlama görevi verilmiştir. Katılımcılar birinci bellek görevinde ortalama 11,56 (SS= 3,62) kelime hatırlarken, ikinci bellek görevinde ortalama 11,21 (SS= 3,61) kelime hatırlamışlardır. Katılımcıların bellek performansının bu iki bellek görevi arasında geçen zamanda gruplar arasında farklılaşıp farklılaşmadığını görebilmek amacıyla hatırlanan kelime sayıları tekrarlı ölçümler için varyans analizi kullanılarak incelenmiştir. Mauchly testinde küresellik varsayımı tekrarlı ölçüm değişkeninin iki düzeyi olması nedeniyle göz ardı edilmiştir. Analiz sonunda iki kelime listesi arasında geçen sürenin hatırlanan kelime sayıları üzerindeki ana etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmüştür ($F_{1,59} = 1.33; p = .253$). Katılımcıların birinci kelime listesi ile ikinci kelime listesinde gösterdikleri bellek performansı benzerdir. Ayrıca, katılımcıların iki kelime listesinde hatırladıkları kelime sayıları ile atandıkları kalıp yargı tehdidi koşulu arasındaki etkileşim etkisi anlamlı bulunmamıştır ($F_{2,59} = 1.83; p = .17$).

Yaşlanma ve Yaşlılığa İlişkin Tutum Ölçeğinin Hatırlanan Kelime Sayılarıyla İlişkisi

Yapılan araştırmada kalıp yargı tehdidi metinlerinin hatırlanan kelime sayısına etkisine katılımcıların tutumlarının karıştırıcı bir etkide bulunup bulunmadığını incelemek amacıyla Otrar (2016) tarafından geliştirilen Yaşlanma ve Yaşlılığı İlişkin Tutum Ölçeği (YYTÖ) katılımcılara çalışmanın sonunda sunulmuştur. Bu çalışmadaki katılımcıların verdikleri cevaplar açısından 45 maddeden oluşan ölçeğin toplam ve 4 alt boyutuna ilişkin iç tutarlılık katsayıları hesaplanmıştır. İç tutarlılık güvenilirliğini belirlemek için hesaplanan Cronbach alfa değerleri YYTÖ ölçek toplamı için $\alpha = .91$, yaşlılığı kabullenme zorluğu alt boyutu için $\alpha = .79$, sosyal yıpranma algısı alt boyutu için $\alpha = .74$, yaşla baş etme zorluğu alt boyutu için $\alpha = .78$, olumsuz imge alt boyutu için $\alpha = .64$ olarak bulunmuştur.

Tablo 4. Her iki kelime hatırlama görevinde hatırlanan kelime sayısı ile YYTÖ toplam ve alt boyutları ilişkisine ait korelasyon tablosu.

		YYTÖ				
		Toplam	Kabullenme	Yıpranma	Baş etme	Olumsuz imge
Liste 1	Korelasyon	,026	,054	,086	,060	-,179
	<i>P</i>	.814	.625	.435	.590	.104
	<i>N</i>	84	84	84	84	84
Liste 2	Korelasyon	,045	,097	,025	,105	-,115
	<i>P</i>	.685	.378	.818	.343	.299
	<i>N</i>	84	84	84	84	84

İki liste için de hatırlanan kelime sayıları ile kişilerin tutumlarının bir ilişkisi olup olmadığı görebilmek amacıyla iki değişken için korelasyon analizi yapılmıştır. Shapiro Wilk testi Yaşlanma ve Yaşlılığı İlişkin Tutum Ölçeği toplamı ($w = .99$; $p = .747$) ve yaşlılığı kabullenme zorluğu ($w = .99$; $p = .747$), sosyal yıpranma algısı ($w = .99$; $p = .747$), yaşamla baş etme zorluğu ($w = .99$; $p = .747$), olumsuz imge ($w = .99$; $p = .747$) alt boyutların her birinin dağılımının normal olduğunu göstermektedir. Korelasyon analizi sonucunda ortaya çıkan sonuçlar Tablo 4' te verilmiştir. İki kelime hatırlama görevi için de hatırlanan kelime sayıları ve YYTÖ toplam ve alt boyutları arasında bir ilişki bulunmamaktadır. Bu sebeple kovaryans analizi yapmaya gerek duyulmamıştır.

TARTIŞMA

Bu çalışmada yaşlanmayla ilgili pozitif kalıp yargı tehdidi, negatif kalıp yargı tehdidi ve kontrol koşuluna atanan 55-70 yaş arasındaki kişilerin bellek performansı ve maruz kaldıkları kalıp yargı tehdidinin bellek performansını ne kadar süreyle etkilediği deneysel olarak çalışılmıştır. Literatürde yaşlanmayla ilgili negatif kalıp yargı tehdidinin tutarlı bir şekilde bellek becerilerini zayıflattığı, pozitif kalıp yargı tehdidinin ise ya performansı iyileştirdiği (örn; Hess vd., 2004) ya da negatif tehdidin yıkıcı etkilerini engellediği (örn; Hess vd., 2003) gösterilmiştir. Çalışmanın bulguları kalıp yargı tehdidi ile ilgili metinlere maruz kalan katılımcıların hatırladıkları kelime sayılarının gruplar arasında anlamlı bir şekilde farklılaşmadığını göstermiştir. Katılımcıların hem ilk hem de ikinci bellek testindeki performansları benzerdir. Negatif kalıp yargı tehdidine maruz kalan katılımcılara bellek testinin gecikmeli ya da hemen sunulması hatırlanan kelime sayısı açısından anlamlı bir farka neden olmamıştır. Ayrıca negatif kalıp yargı tehdidi grubundaki katılımcıların bellek testindeki performansları aradan geçen sürede bellekle ilişkili ya da bellekle ilişkisiz bir görev yapıp yapmadıklarından etkilenmemiştir. Bu bulgular daha önceki çalışmaların aksine negatif kalıp yargı tehdidinin bellek performansı üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığını ve etki süresi açısından gruplar arasında herhangi bir farklılık gözlenmediğini göstermektedir.

Literatürde kalıp yargı tehdidi konusunda yapılan çalışmalarda sıklıkla bellek bozulmaları hakkında bilgilerin yer aldığı metinlerin sunulduğu açık manipülasyonlar kullanılmakta (örn; Andreoletti ve Lachman, 2004) ve bu metinler sıklıkla bilgilerin belleğe kodlanmasından önce sunulmaktadır (örn; Hess vd., 2003). Ayrıca bellek performansı üzerinde tutarlı olarak bozucu bir etkisi olduğu rapor edildiği için (Armstrong vd., 2017) serbest hatırlama görevlerinin yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir (Kang ve Casteen, 2009). Bu çalışmada daha önceki çalışmalarla tutarlı bir yöntem seçilmiş (örn; Barber ve Mather, 2013a; Hess ve Hinson, 2006; Hess vd., 2004); kalıp yargı tehdidi açık manipülasyon kullanılarak tetiklenmiş ve serbest hatırlama görevi kalıp yargı tehdidi sunumunun sonrasında verilmiştir. Dolayısıyla araştırmanın beklenmedik bulguları deney düzeninden kaynaklanmamaktadır. Bununla birlikte, örneklem grubunun yapısının, örneklem grubunun kültürel özelliklerinin ve deneyin gerçekleştiği ortamın bulgularla ilişkili olabileceği düşünülmektedir.

Araştırmanın örneklemini eğitim düzeyi yüksek, tutum ölçeğinden aldıkları puanlar açısından yaşlılığı kabullenmede zorluk yaşamayan ve yaşlanmayla ilgili olumsuz bir imgeye sahip olmayan, genel anlamda sosyal hayata aktif katılım gösteren ve akran etkileşimi yoğun olan katılımcılardan oluşmaktadır. Yapılan bazı çalışmalarda sözü edilen bu özelliklere sahip yaşlılarda kalıp yargı tehdidinin performansa etki etmediği bildirilmiştir (Fernández-Ballesteros vd., 2015; Horton vd., 2010). Örneklem grubundaki katılımcıların tamamı 55 yaş üstü üyelerine yönelik sportif, sanatsal ve kültürel anlamda çeşitli kurslar sunan ve öğrenmenin her yaşta mümkün olduğunu salık veren bir merkeze devam etmekte ve 'olgun gençler' olarak adlandırıldıkları bu merkezde sıklıkla cesaretlendirilmekte ve takdir görmektedirler. Kişilerin kalıp yargı tehdidine karşı güçlendirilebileceği (Good, Aronson ve Inzlicht, 2003) hesaba katıldığında, katılımcıların farkında olmaksızın tehdiye karşı dayanıklı hale getirilmiş olabileceği ve tehdidin bu sebeple aktive edilememiş olduğu düşünülebilir. Daha sonraki çalışmalarda iyi eğitilmiş, yaşlanmaya yönelik olumlu tutumlara sahip ve kaliteli akran iletişimine sahip olmanın, yaşlılıkla ilgili kalıp yargıların yıkıcı etkilerine direnebilme konusunda koruyucu bir faktör olup olmadığının değerlendirilmesi literatüre katkı sağlayabilir.

Önceki çalışmalarda yaşlı grubuna aidiyeti yüksek olan yaşlıların grup aidiyeti düşük olanlarla karşılaştırıldığında kalıp yargı tehdidine daha duyarlı oldukları ve daha düşük bellek performansı gösterdikleri bulunmuştur (Kang ve Chasteen, 2009; O'Brien ve Hummert, 2006). Ayrıca düşük grup aidiyetinin tehdit etkisini azaltan bir tampon görevi gördüğü ifade edilmektedir (Hess ve Hinson, 2006). Çalışmanın katılımcılarının yaşlılık ve yaşlanmaya yönelik tutum ölçeğini tamamlarken yaşlılığa ilişkin okudukları ifadelerle yaygın şekilde 'Bu soruyu kendimi düşünerek mi, yaşlıları düşünerek mi cevap vereceğim?' şeklinde tepki vermeleri test gözlemi olarak dikkat çekmiştir. Bir olasılık katılımcıların yaşlıları dış grup olarak değerlendirmeleri nedeniyle manipülatif metinlerin kendileri ile ilişkili olmadığını düşünmüş olmalarıdır. Yapılacak yeni çalışmalarda deney öncesinde katılımcıların söz konusu kalıp yargılara sahip olup olmadıkları sorgulanabilir (örn; Schmader ve Johns, 2003). Grup aidiyetini engellemiş olma olasılığı bulunan bir diğer faktörün de örneklemin yaş aralığı olabileceği düşünülmüştür. Bu çalışmanın örnekleminin ileri yetişkinlik ve yaşlılık

dönemlerinde olan kişilerden oluşması, katılımcıların yaşlı grubuna yönelik aidiyet duymamaları sebebiyle kalıp yargılardan etkilenmemiş olabileceklerini akla getirmektedir. Ancak, literatüre bakıldığında örneklem grubu bu çalışmayla benzer yaş aralığına sahip çalışmalarda da tehdit etkisinin gözlemlendiği rapor edilmektedir (örn; Hess vd., 2004).

Yaşlanma evrensel bir gelişim basamağıdır. Başlangıç yaşı ülkeden ülkeye farklılık gösterse de, yaşlılıkta görülen bellek kayıpları genel geçerdir (Van Petten, 2004). Farklı ülkelerden elde edilen tutarlı bulgular yaşlanmayla ilgili kalıp yargıların performansa etkisinin de evrensel olacağını göstermektedir (örn; Desrichard ve Köpetz, 2005; Lu, Feng, Yu, Tian, Hong ve Zheng, 2015; Meneghetti, Muffato, Suitner, De Beni ve Borella, 2015; Zuber, Ihle, Blum, Desrichard ve Kliegel, 2019). Ancak yapılan bazı çalışmalar yaşlanmayla ilgili kalıp yargı tehdidinin bellek performansına etkisinde kültürel farklar olduğuna (Cavallini, Bottiroli, Fastamev ve Hertzog, 2013; Levy ve Langer, 1994; Yoon, Hasheri, Feinberg, Rahhal ve Winocur, 2000) ve etki büyüklüğü açısından bölgesel farklılıklar gözlemlendiğine (Lamont, Swift ve Abrams, 2015) işaret etmektedir. Ayrıca, yaşlanmaya ilişkin pozitif bakış açısına sahip toplumlarda, yaşlıların kalıp yargılara karşı daha dirençli oldukları bilinmektedir (Levy ve Langer, 1994). Bu çalışmanın Türkiye’de yapılan ilk deneysel çalışma olması sebebiyle, kültürel özelliklerin tehdit etkisini engelleyip engellemediğini söylemek için yapılacak yeni çalışmalara ihtiyaç vardır. Negatif kalıp yargı tehdidinin bellek performansı üzerindeki olumsuz etkilerinin Türkiye’deki yaşlılarda yapılan sonraki çalışmalarda da gözlenmemesi durumunda kültürel anlamda koruyucu faktörlerin araştırılmasına ihtiyaç vardır.

Literatürde yalıtılmış bir laboratuvar ortamında test alan katılımcılarda test koşullarının kendisinin kaygı uyandırabileceğine ve bu kaygının performansı olumsuz yönde etkileyebileceğine dikkat çeken çalışmalar bulunmaktadır (örn; Geraci, Hughes, Miller ve De Forrest, 2016). Bu çalışmalar negatif kalıp yargı tehdidinin artan kaygı ile bağlantılı olarak bellek performansını zayıflattığını öne sürmektedirler (örn; Lu vd., 2015). Bu çalışmada kalıp yargı tehdidinin bellek performansı üzerindeki etkisinin gözlenmemiş olması katılımcıların aşına oldukları bir ortamda araştırmaya katılmaları ile ilişkili olabilir. Katılımcıların yalıtılmış bir laboratuvar ortamına kıyasla aşına oldukları bir ortamda kalıp yargı tehdidine maruz kalmaları beklenenden daha düşük düzeyde kaygı hissetmelerine ve tehdit metinlerinin beklenen etkisinin engellenmesine yol açmış olabilir. Yapılacak yeni çalışmalarda test ortamı değişkeninin kontrol edilmesi ve birbirini tanımayan yaşlı gruplarıyla çalışılması faydalı olacaktır.

Araştırmada cinsiyet ve eğitim düzeyinin bellek performansı üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu gözlenmiştir. Yapılan bir meta analiz çalışmasında kadınların kalıp yargı tehdidinden erkeklere kıyasla daha fazla etkilendiklerinin rapor edilmesi (Lamont vd., 2015) sebebiyle bu çalışmadaki cinsiyet değişkeni kontrol edilmiş ve tüm gruplarda kadın ve erkek sayıları eşit tutulmuştur. Atandıkları koşuldan bağımsız olarak eğitim düzeyi üniversite ve üzeri olan yaşlılar, eğitim düzeyi üniversite altı olan akranlarına göre daha iyi bellek performansı göstermişlerdir. Ayrıca kadınların

erkekler göre anlamlı şekilde daha iyi bellek performansı sergiledikleri görülmüştür. Bu bulgular bellek performansının eğitim düzeyi (örn; Souza-Talarico, Caramelli, Nitrini ve Chaves, 2007; Horton vd., 2010) ve cinsiyet (örn; de Frias, Nilsson ve Herlitz, 2006) değişkenleri ile ilişkili olduğunu rapor eden diğer çalışmalarla uyumludur. Kalıp yargı tehdidinin bellek performansı üzerindeki etkisinin araştırılacağı sonraki çalışmalarda bu değişkenlerin kontrol edilmesi gerekmektedir.

Katılımcıların eğitim düzeyinin yüksek olması ve hayatlarının çoğunu büyük şehirde geçiren, meslek sahibi ve ortalama gelir düzeyinde kişilerden oluşması çalışmanın bulgularını genelleme konusundaki en önemli kısıtlılıklarından biridir. Yüksek eğitim düzeyi kalıp yargı tehdidine karşı koruyucu bir özellik olarak düşünülmektedir (Andreoletti ve Lachman, 2004). Bu açıdan bakıldığında örneklem grubunun %60,8' inin üniversite ve üzeri düzeyde eğitiminin olması katılımcıların manipülasyonlardan korunmasına yol açmış olabilir. Deneysel çalışmaların genel olarak yazılı materyalle yapılması ilkökul mezunu olan ve okuma yazma bilmeyen katılımcıları araştırmaya katmayı güçleştirmektedir. Yeni çalışmalarda sözel/işitsel manipülasyon yöntemlerinin kullanılması ve katılımcıların toplumun farklı kesimlerini kapsayacak şekilde oluşturulması tercih edilebilir. Bu çalışmadaki katılımcıların üst yaş sınırının 70 olarak belirlenmesi kalıp yargı tehdidinin etkisini kısıtlamış olabilir. Her ne kadar farklı yaş aralığındaki katılımcıların yer aldığı daha önceki çalışmalarda kalıp yargı tehdidi etkisi yaygın olarak gözlenmiş olsa da (örn; Hess vd., 2003; Hess vd., 2004) benzer bir deneysel yöntemin kullanıldığı yakın tarihteki bir çalışma kalıp yargı tehdidi etkisinin sadece 70 yaş üzerindeki yaşlılarda gözlendiğini rapor etmiştir (Zuber vd., 2019). Sonraki çalışmalarda yaş aralığının genişletilip kalıp yargı tehdidinin farklı yaş grupları açısından farklılaşmış farklılaşmadığı incelenebilir.

Sonuç olarak, bu çalışmada akranlarıyla etkileşim içinde bulunan ve kendilerini geliştirebilmelerine imkân tanıyan sosyal olanaklara sahip katılımcıların yaşlanmayla ilgili negatif kalıp yargılara direnebildiği gözlenmiştir. Literatürde bu çalışmanın örneğine benzer örneklerle kullanarak katılımcıların yaşlanmayla ilgili negatif kalıp yargılara direnebildiğini bulgulayan başka araştırmalar bulunmaktadır (örn; Fernández-Ballesteros vd., 2015; Horton vd., 2010). Bu çalışmalarda da katılımcıların akranlarıyla etkileşim içinde buldukları ve kendilerini geliştirebilmelerine imkân tanıyan sosyal olanaklara sahip oldukları görülmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK, 2020) verileri Türkiye'nin hızla yaşlanan bir nüfusa sahip olduğunu göstermektedir. Nüfus projeksiyonları 2023 yılında Türkiye nüfusunun %10,2' sinin, 2080 yılında ise %25,6' sının yaşlılardan oluşacağını öngörmektedir (TÜİK, 2020). Buna rağmen toplumda yaşlılara yönelik sosyal destek mekanizmalarının yeterince işletilmediği gözlenmektedir (Umutlu ve Epik, 2019). Türkiye'de yaşlıların %56,4' ü kendisini yalnız ve atıl hissettiklerini, %86,4' ü içerisinde çeşitli sosyal hizmetlerin bulunduğu, ücretsiz bir gündüz bakım evi talep ettiklerini ve akranlarıyla olmayı istediklerini bildirmektedir (Turhan, Güncan, Ercan ve Erkoyuncu, 2019). Bu çalışmada elde edilen bulgular değerlendirildiğinde, sunulacak sosyal destek mekanizmalarının yaşlıların hayatında anlamlı değişikliklere yol açabileceği düşünülmektedir. Bu nedenle, bu mekanizmaların yerelde kalmaması ve ulusal bir politika haline dönüştürülerek yaygınlaştırılması önerilmektedir. Elde edilen bulgular

önleme ve politika geliştirme konusunda kanıt sağlayarak sosyal hizmet alanının toplumsal ruh sağlığını artırmaya yönelik bilgi birikimine katkı sunmaktadır. Bu çalışmanın bulguları, yaşlılara hizmet sunan tıp, hemşirelik, psikoloji ve sosyal hizmet gibi alanların mesleki uygulamalarına ve eğitim süreçlerine katkı sağlayacaktır. Ayrıca, kalıp yargı tehdidi alanına Türkiye’den deneysel bir veri sağlaması bakımından ilk olan çalışmanın, kültürler arası yapılacak yeni çalışmalar için veri kaynağı olacağı düşünülmektedir.

Araştırmaya İlişkin Etik Bilgiler

Araştırma için Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırma ve Yayın Etik Kurulu’ndan (30.11.2018 tarihli, 2018-10 sayılı) etik onay alınmıştır. Ayrıca Altınşehir Olgun Gençlik Merkezi üyeleriyle çalışmanın yürütülebilmesi için Bursa Nilüfer Belediyesi Sosyal Destek Hizmetleri Müdürlüğü’nden (19.12.2018 tarihli, 168315 sayılı) olur alınmıştır.

YAZAR KATKI ORANLARI

Yazarlar çalışmada birinci yazarın %35, ikinci yazarın %40 ve üçüncü yazarın %25 katkı oranı olduğunu bildirmektedirler.

ÇIKAR ÇATIŞMASI

Yazarlar herhangi bir çıkar çatışması olmadığını bildirmektedir.

KAYNAKÇA

- Abdou, C. M., Fingerhut, A. W., Jackson, J. S. ve Wheaton, F. (2016). Healthcare stereotype threat in older adults in the health and retirement study. *American journal of preventive medicine*, 50(2), 191-198.
- Andreoletti, C., ve Lachman, M. E. (2004). Susceptibility and resilience to memory aging stereotypes: Education matters more than age. *Experimental Aging Research*, 30, 129 –148.
- Armstrong, B., Gallant, S. N., Li, L., Patel, K. ve Wong, B. I. (2017). Stereotype threat effects on older adults’ episodic and working memory performance: A meta-analysis. *Gerontologist*, 57, 193–205.
- Barber, S. J., Hamel, K., Ketcham, C., Lui, K. ve Taylor-Ketcham, N. (2020). The effects of stereotype threat on older adults’ walking performance as a function of task difficulty and resource evaluations. *Psychology and aging*, 35(2), 250.
- Barber, S. ve Mather, M. (2013a). Stereotype threat can reduce older adults' memory errors. *The Quarterly Journal of Experimental Psychology*, 66 (10), 1888–1895.

- Barber, S. ve Mather, M. (2013b). Stereotype threat can enhance, as well as impair, older adults' memory. *Psychological Science*, 24 (12), 2522–2529.
- Ben-Harush, A., Shiovitz-Ezra, S., Doron, I., Alon, S., Leibovitz, A., Golander, H., ... ve Ayalon, L. (2017). Ageism among physicians, nurses, and social workers: findings from a qualitative study. *European journal of ageing*, 14(1), 39-48.
- Bosson, J. K., Haymovitz, E. L. ve Pinel, E.C. (2004). When saying and doing diverge: The effects of stereotype threat on self-reported versus non-verbal anxiety. *Journal of Experimental Social Psychology*, 40, 247–255.
- Bowd, A. D. (2003). Stereotypes Of Elderly Persons In Narrative Jokes. *Research On Aging*, 25(1), 3-21.
- Bryant, C. ve Koder, D. (2015). Why psychologists do not want to work with older adults—and why they should... *International psychogeriatrics*, 27(3), 351-354.
- Cavallini, E. , Bottiroli, S., Fastame, M. C. ve Hertzog, C. (2013). Age and subcultural differences on personal and general beliefs about memory. *Journal of Aging Studies*, 27, 71-81.
- Chasteen, A. L., Bhattacharyya, S., Horhota, M., Tam, R. ve Hasher, L. (2005). How feelings of stereotype threat influence older adults' memory performance. *Experimental Aging Research*, 31, 235–260.
- De Frias, C.M., Nilsson, L.G. ve Herlitz, A. (2006). Sex differences in cognition are stable over a 10-year period in adulthood and old age. *Aging, Neuropsychology, and Cognition*, 13, 574– 87.
- Désert, M., Préaux, M. ve Jund, R. (2009). So young and already victims of stereotype threat: Socio-economic status and performance of 6 to 9 years old children on Raven's progressive matrices. *European Journal of Psychology of Education*, XXIV (2), 207-218.
- Desrichard, O. ve Köpetz, C. (2005). A threat in the elder: The impact of task-instructions, self-efficacy and performance expectations on memory performance in the elderly. *European Journal of Social Psychology*, 35, 537–552.
- Donlon, M. M., Ashman, O. ve Levy, B. R. (2005). Re-Vision Of Older Television Characters: A Stereotype-Awareness Intervention. *Journal Of Social Issues*, 61(2), 307-319.
- Ellis, S. R. ve Morrison, T. G. (2005). Stereotypes Of Ageing: Messages Promoted By Age-Specific Paper Birthday Cards Available In Canada. *The International Journal Of Aging And Human Development*, 61(1), 57-73.
- Fernández-Ballesteros, R., Bustillos, A. ve Huici, C. (2015). Positive Perception of Aging and Performance in a Memory Task: Compensating for Stereotype Threat? *Experimental Aging Research*, 41(4), 410- 425.
- Folstein, M. F., Folstein, S. E. Ve McHugh, P. R. (1975). Mini- Mental State: A Pratical Method for Grading The Cognitive State of Patients for The Clinicians. *Journal of Psychiatry Research*, 12, 189-198.

- Franceschini, G., Galli, S., Chiesi, F. ve Primi, C. (2014). Implicit gender–math stereotype and women's susceptibility to stereotype threat and stereotype lift. *Learning and Individual Differences* 32, 273–277.
- Fresson, M., Dardenne, B., Geurten, M. ve Meulemans, T. (2017). The effect of stereotype threat on older people's clinical cognitive outcomes: Investigating the moderating role of dementia worry. *The Clinical Neuropsychologist*, 31(8), 1306-1328.
- Geraci, L., Hughes, M. L., Miller, T. M. ve De Forrest, R. L. (2016). The Effect of Prior Task Success on Older Adults' Memory Performance: Examining the Influence of Different Types of Task Success. *Experimental Aging Research*, 42(4), 365–381.
- Good, C., Aronson, J. ve Inzlicht, M. (2003). Improving adolescents' standardized test performance: An intervention to reduce the effects of stereotype threat. *Applied Developmental Psychology*, 24, 645 – 662.
- Grady, C. (2012). The cognitive neuroscience of aging. *Nature Reviews Neuroscience*, 13, 491–505.
- Güngen, C., Ertan, T., Eker, E., Yaşar, R. ve Engin, F. (2002). Standardize Mini Mental Test'in Türk Toplumunda Hafif Demans Tanısında Geçerlik ve Güvenilirliği. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 13(4), 273-281.
- Hess, T. M., Auman, C., Colcombe, S. J. ve Rahhal, T. A. (2003). The impact of stereotype threat on age differences in memory performance. *The Journals of Gerontology, Series B: Psychological Sciences and Social Sciences*, 58, 3–11.
- Hess, T. M., Emery, L. ve Queen, T. L. (2009). Task demands moderate stereotype threat effects on memory performance. *The Journals of Gerontology: Series B: Psychological Sciences and Social Sciences*, 64, 482–486.
- Hess, T. M. ve Hinson, J. T. (2006). Age-related variation in the influences of aging stereotypes on memory in adulthood. *Psychology and Aging*, 21, 621–625.
- Hess, T. M., Hinson, J. T. ve Statham, J.A. (2004). Explicit and implicit stereotype activation effects on memory: Do age and awareness moderate the impact of priming? *Psychology and Aging*, 19 (3), 495- 505.
- Horton, S., Baker, J., Pearce, W. ve Deakin, J. M. (2010). Immunity to popular stereotypes of ageing? Seniors and stereotype threat. *Educational Gerontology*, 36, 353–371.
- Hummert, M.L., Garstka, T.A., Shaner, J.L. ve Strahm, S. (1994). Stereotypes of the elderly held by young, middle-aged, and elderly adults. *Journals of Gerontology*, 49, 240–249.
- Kang, S. K. ve Chasteen, A. L. (2009). The moderating role of age-group identification and perceived threat on stereotype threat among older adults. *The International Journal of Aging & Human Development*, 69, 201–220.

- Koenig, A.M. ve Eagly, A.H. (2005). Stereotype Threat in Men on a Test of Social Sensitivity. *Sex Roles*, 52, 7-8.
- Kowal, P. R., Peachey, K., & World Health Organization. (2001). Information needs for research, policy and action on ageing and older adults: a report of the follow-up meeting to the 2000 Harare MDS Workshop: indicators for the minimum data set project on ageing: a critical review in sub-Saharan Africa, 21 and 22 June 2001, Dar es Salaam, United Republic of Tanzania.
- Köse, G., Ayhan, H., Taştan, S., İyigün, E., Hatipoğlu, S. ve Açıklı, C. H. (2015). Sağlık alanında farklı bölümlerde öğrenim gören öğrencilerin yaşlı ayrımcılığına ilişkin tutumlarının belirlenmesi. *Gülhane Tıp Dergisi*, 57(2), 145-151.
- Krendl, A. C., Ambady, N. ve Kensinger, E. A. (2015). The dissociable effects of stereotype threat on older adults' memory encoding and retrieval. *Journal of Applied Research in Memory and Cognition*, 4, 103–109.
- Lamont, R.A., Swift, H.J. ve Abrams D. (2015). A review and meta-analysis of age-based stereotype threat: Negative stereotypes, not facts, do the damage. *Psychology and Aging*, 30(1), 80–93.
- Lee, H. S., Jung, H. S. ve Sumner, A. (2015). A cross-cultural analysis of perception on ageist attitudes between Korean and American social work students. *Korean Social Science Journal*, 42(1), 25-37.
- Levy, B. R., Hausdorff, J. M., Hencke, R. ve Wei, J. Y. (2000). Reducing cardiovascular stress with positive self-stereotypes of aging. *The Journals of Gerontology Series B: Psychological Sciences and Social Sciences*, 55(4), 205-213.
- Levy, B. R. ve Langer, E. J. (1994). Aging free from negative stereotypes: Successful memory among the American Deaf and in China. *Journal of Personality and Social Psychology*, 66, 935–943.
- Chasteen, A. L., Bhattacharyya, S., Horhota, M., Tam, R. ve Hasher, L. (2005). How feelings of stereotype threat influence older adults' memory performance. *Experimental Aging Research*, 31, 235–260.
- Levy, B. R. ve Leifheit-Limson, E. (2009). The stereotype-matching effect: greater influence on functioning when age stereotypes correspond to outcomes. *Psychology and aging*, 24(1), 230.
- Lippmann, W. (1966). *Public opinion* (2. Baskı). Ontario: Collier-Macmillan.
- Lu, A., Feng, Y., Yu, Z., Tian, H., Hong, X. ve Zheng, D. (2015). Anxiety and mind wandering as independent consequences of stereotype threat. *Social Behavior and Personality: An International Journal*, 43, 537–558.

- Mazzonna, F. ve Peracchi, F. (2012). Ageing, cognitive abilities and retirement. *European Economic Review*, 56(4), 691-710.
- Meneghetti, C., Muffato, V., Suitner, C., b, De Beni, R. ve Borella, E. (2015). Map learning in young and older adults: The influence of perceived stereotype threat. *Learning and Individual Differences*, 42, 77-82.
- Nguyen, T. ve Li, X. (2020). Understanding public-stigma and self-stigma in the context of dementia: a systematic review of the global literature. *Dementia*, 19(2), 148-181.
- O'Brien, L. T. ve Hummert, M.L. (2006). Memory Performance of Late Middle–Aged Adults: Contrasting Self–Stereotyping and Stereotype Threat Accounts of Assimilation to Age Stereotypes. *Social Cognition and Aging*, 24(3), 338-358.
- Otrar, M. (2016). Yaşlılık ve Yaşlanmaya İlişkin Tutum Ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Sosyoloji Dergisi*, 36(2), 527-550.
- Phibbs, S. ve Hooker, K. (2018). An exploration of factors associated with ageist stereotype threat in a medical setting. *The Journals of Gerontology: Series B*, 73(7), 1160-1165.
- Rahhal, T. A., Hasher, L. ve Colcombe, S. J. (2001). Instructional manipulations and age differences in memory: Now you see them, now you don't. *Psychology and Aging*, 16(4), 697.
- Régner, I., Mazerolle, M., Alescio-Lautier, B., Clarys, D., Michel, B., Paccalin, M., ... ve Huguet, P. (2016). Aging stereotypes must be taken into account for the diagnosis of prodromal and early Alzheimer disease. *Alzheimer Disease & Associated Disorders*, 30(1), 77-79.
- Schmader, T. ve Johns, M. (2003). Converging Evidence That Stereotype Threat Reduces Working Memory Capacity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 85(3), 440-452.
- Scholl, J. M. ve Sabat, S. R. (2008). Stereotypes, stereotype threat and ageing: implications for the understanding and treatment of people with Alzheimer's disease. *Ageing & Society*, 28(1), 103-130.
- Shih, M., Pittinsky, T.L. ve Ambady, N. (1999). Stereotype Susceptibility: Identity Salience and Shifts in Quantitative Performance. *Psychological Science*, 10, 1, 80- 84.
- Souza-Talarico, J. N. D., Caramelli, P., Nitrini, R. ve Chaves, E. C. (2007). The influence of schooling on working memory performance in elderly individuals without cognitive decline. *Dementia & neuropsychologia*, 1(3), 276-281.
- Steele, C. M. ve Aronson, J. (1995). Stereotype threat and the intellectual test performance of African Americans. *Journal of Personality and Social Psychology*, 69(5), 797–811.

- Steele, C. M., Spencer, S. J. ve Aronson, J. (2002). Contending with group image: The psychology of stereotype and social identity threat. *Advances in Experimental Social Psychology*, 34, 379–440.
- Stein, R., Blanchard-Fields, F. ve Hertzog, C. (2002). The effects of age-stereotype priming on the memory performance of older adults. *Experimental Aging Research*, 28(2), 169–181.
- Stone, J. (2002). Battling doubt by avoiding practice: The effects of stereotype threat on self-handicapping in White athletes. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 28, 1667–1678.
- Tekcan, A. İ. ve Göz, İ. (2005). *Türkçe Kelime Normları*, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Thomas, A. K. ve Dubois, S. J. (2011). Reducing the burden of stereotype threat eliminates age differences in memory distortion. *Psychological Science*, 22, 1515–1517.
- Tuncal, T., Yücel, D., Tepe, N. B. B., Alıcı, Y. H., Kırıcı, S., Baştuğ, G. ve Kızıl, E. T. Ö. (2017). Yaşlılara Bakış Açısının Karikatürlerdeki İzdüşümü Konusunda Uzman Görüşleri. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 10(1), 43-50.
- Turhan, S., Güncan, F., Ercan, M. ve Erkoyuncu, G. (2019). Yaşlı İhmali ve İstismarı. *Sosyal Araştırmalar Ve Yönetim Dergisi*, (1), 28-43.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2020, 18 Mart). İstatistiklerle Yaşlılar, 2019. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Yaslilar-2019-33712#:~:text=Ya%C5%9F%C4%B1%20n%C3%BCfus%20olarak%20kabal%20edilen,9%2C1'e%20y%C3%BCkseldi>
- Umutlu, S. ve Epik, M. T. (2019). Türkiye’de Yaşlı Nüfus Ve Sosyal Politika Uygulamaları. *Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, 11(1), 29-43.
- United Nations (2017). World Population Ageing Report 2017, *United Nations*, https://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/ageing/WPA2017_Report.pdf.
- Uysal, M. T., ve Eren, G. T. (2020). COVID-19 Salgın Sürecinde Sosyal Medyada Yaşlılara Yönelik Ayrımcılık: Twitter Örneği. *Electronic Turkish Studies*, 15(4).
- Van Petten, C. (2004). Relationship between hippocampal volume and memory ability in healthy individuals across the lifespan: review and meta-analysis. *Neuropsychologia* 42(10) 1394-1413.
- World Health Organization. (2015). *World report on ageing and health*. World Health Organization.
- Yeung, N. C. J. ve von Hippel, C. (2008). Stereotype threat increases the likelihood that female drivers in a simulator run over jaywalkers. *Accident Analysis & Prevention*, 40(2), 667-674.
- Yoğurtçu, G. (2019). Yaşlılık Olgusu Ve Yaşlılığın Medyada Temsili: Türkiye, Rusya Ve Kırgızistan Gazeteleri Örneği. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(3), 1049-1066.

- Yoon, C., Hasher, L., Feinberg, F., Rahhal, T. A. ve Winocur, G. (2000). Cross-cultural differences in memory: The role of culture-based stereotypes about aging. *Psychology and Aging, 15*, 694 –704.
- Zuber, S., Ihle ,A., Blum, A., Desrichard, O. ve Kliegel, M. (2019). The Effect of Stereotype Threat on Age Differences in Prospective Memory Performance: Differential Effects on Focal Versus Nonfocal Tasks. *The Journals of Gerontology: Series B, 74 (4)*, 625–632.